

KÖSEM SULTAN'IN BİR VAKFİYESİ

Mücteba İlgürel

Kösem Sultan, IV. Murad ve İbrahim zamanlarında Vâlîde Sultan; IV. Mehmed zamanında ise Büyük Vâlîde sıfatlarıyla Osmanlı İmparatorluğu'nda hüküm sürmüş, saltanat hırsı yüzünden karıştığı bazı faaliyetler onu gaddar bir kadın olarak tarihe mal etmiştir. Diğer taraftan bıraktığı bir takım hayrât, bu dikkate şâyân Vâlîde Sultan'ın cömert, dindar ve iyilik sever bir insan olduğuna delâlet etmektedir. Nüfûz ve iktidârı elden kaçırmamak gayretiyle öz evlâdı İbrahim'i fedâ etmekten çekinmeyen bu Sultan, İstanbul'da ve taşrada çeşitli hayrât vücûda getirmiştir. Büyük bir servete sahip olan Kösem Sultan'ın, Şârihü'l-Menâr-zâde'den naklen Naimâ'ya göre ¹, Menemen, Zile, Gazze, Kilis ve İzdin'de beş adet hassı vardı. Ayrıca Eğriboz sancağında vâki Livadya ve buraya tâbî köylerden, İstanbul, Galata ve Üsküdar'da sâkin olan "perakende reâyâ"dan alınan vergiler Mâh-Peyker Vâlîde Sultan'ın gelirlerine dâhil idi ².

Yaptırdığı hayır eserlerinden bildiklerimiz şunlardır: Çinili câmi, Üsküdar'da Yeni Mahalle'de inşa edilmiş olup, iç ve dış tezyinâtı bakımından semtin pek güzel bir câmiidir. 1640 tarihinde inşââtı bitirilmiş olan câmie ilâve olarak mektep, çeşme, dârü'l-hadis, çifte hamam ve mahfel-i hümâyûn yapılmıştır. İstanbul'da Bahçekapı'daki Vâlîde-hanı'nın gelirinin bir kısmı, bu câmiin ve civârındaki hayrâtın masraflarını te'min için vakf edilmişti ³. Ayrıca haslarının hâsîlatından bir kısmı da yine câmi' ve civârındaki hayır müesseselerine tahsis olunmuştu ⁴.

¹ Naimâ, *Târih*, İstanbul 1280, V, s. 112.

² *Muhâsebe-i Eokaf Defteri*, Başbakanlık Arşivi, nr. 5493.

³ Hüseyin Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, İstanbul 1281, II, s. 184-186.

⁴ *Muhâsebe-i Eokaf Defteri*, Başbakanlık Arşivi, nr. 5493.

Anadolu Kavağı mescidi : Boğaz'a nâzır olarak çift katlı yapılmıştır. İnşââtı 1623 de bitirilmiştir⁵.

Vâlide-hanı : Mercan çarşısında inşa ettirilmiş olan bu han, devrin en büyük hanları arasında idi⁶. Çinili-câmi'in ve civârındaki hayır müesseselerinin vakfından olan hanın bahçesinde bir de küçük mescid bulunmakta idi. Bu mescidin de vakfından olan han bir yangın neticesinde yanmıştır⁷.

Çeşmeleri : Çinili-câmi'in civârındaki çeşme⁸, Şehremini semtinde Ebû'l-hüdâ ve Mi'mar Acem tekkeleri civârındaki çeşme⁹ ve ayrıca Yeni-kapı'da Kösem Vâlide Sultan Çeşmesi¹⁰ gibi çeşmeleri bulunmaktadır. Bunlardan başka 1585 de III. Murad'ın sadrîâzamı Özdemir-oğlu Osman Paşa tarafından yaptırılan mescid zamânla harap bir hâle geldiği için Kösem Sultan tarafından esaslı bir şekilde tâmir ettirilmiş ve yanına bir de çeşme ilâve edilmiştir¹¹.

Ayrıca Vâlide Sultan'ın sâdât ulûfesi olarak tahsis ettiği bağış sayesinde iki yüzden ziyâde erkek ve kadın mübarek aylarda buradan istifâde ederlerdi. Kösem Sultan Receb ayı gelince tebdil-i kıyafet ile zindana giderek hediyeler dağıtır, borç yüzünden hapse girenlerin borçlarını öderdi. Hizmetindeki câriyele-ri iki üç sene çalıştırdıktan sonra çehiz, mücevher ve bir miktar akçe vererek evlendirir, bununla da kalmıyarak güveye münasip bir mansıp veya dirlik verirdi¹². Ölümünden sonra Vâlide Hanı'n-da 20 sandık filorisi ve değeri 50.000 kuruş olan 2700 adet şal çıktığını Naimâ'dan öğreniyoruz¹³.

Kösem Sultan'ın vücûda getirdiği hayrâtdan biri de Hac yolunda su ihtiyacının mümkün mertebe giderilmesi, Mekke ve Medine'deki muhtaclara yardım edilmesi, Mekke ve Medine'de Kur'an okutulması gibi şeyler için te'sis ettiği evkaf olup buna aid vakfiyeyi aynen yayınlamak istiyoruz. İstanbul'da Millet Kütüphanesi'nde Ali Emîri

⁵ Hüseyin Ayvansarayî, *Aynı eser*, II, s. 144, 186.

⁶ Evliyâ Çelebi, *Sevâhat-nâme*, İstanbul 1314, I, 476.

⁷ Kara Çelebi-zâde Abdülaziz, *Ravzatü'l-ibrâr zeyli*, Üniversite küt. T. Y. nr. 2635, s. 292.

⁸ İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul 1945, II, s. 266.

⁹ İbrahim Hilmi Tanışık, *Aynı eser*, I, s. 74.

¹⁰ Evliyâ Çelebi, *Aynı eser*, I, s. 328.

¹¹ Hüseyin Ayvansarayî, *Aynı eser*, I, s. 215-216.

¹² Naimâ, *Aynı eser*, V, s. 113.

¹³ Naimâ, *Aynı eser*, V, s. 114 vd.

Efendi kitapları (Tarih kısmı) arasında 931 numarada kayıtlı bulunan bu orijinal vesika 19 yaprak olup yazısı iri nesihtir ve her sâhifede 9 satır vardır. Ölçü: 253×172 (220×59) dir. Cildi nefli meşin olup şemselidir.

Vakfiye XVII. yüzyılın ilk yarısında yaşamış birinci derecedeki Osmanlı şahsiyetlerinin adlarını ihtivâ etmekte, evâil-i Muharrem 1026 (1617 Ocak ortaları) da hazırlanmış bulunmaktadır. Başda I. Ahmed'in tezhibli tuğrası "*Vech-i meşrûh üzere makkûl-i hümâyûnum olmuşdur*" şeklindeki hatt-ı hümâyûnu, bunu tâkiben IV. Murad'ın "*Babam merhûm temlik eylediği vech üzere makkûl-i hümâyûnum olmuşdur. Ketebehu Murâd Hân ibni Ahmed Hân*" şeklindeki hatt-ı hümâyûnu görülmektedir. Burada dikkati çeken bir nokta da, nice yüzyıllardan sonra bu vakfiyeyi VI. Mehmed'in gözden geçirmiş ve "*manzûrumuz olmuşdur*" ibâresini yazarak altına *Mehmed Vahideddin* imzâsını atmış olmasıdır. Vakfiyede Şeyhülislâm Es'ad Mehmed (Hoca Sadeddin Efendi-zâde), Rumeli Kazaskeri Kemaleddin Mehmed, Anadolu Kazaskeri Ahî-zâde Hüseyin, Evkaf Müfettişi Ömer Efendilerin kayıtları, mühür ve imzaları vardır.

Vakfın akdolunduğu mecliste Haseki Mâh-Peyker Sultan'a Kızlar-ağası Hacı Mustafa Ağa vekâlet etmiş, harem ağalarından Sefer Ağa da bu vakfa müteveli olmuştur. Vakıf muâmelesinin şâhidleri o zamanki devlet adamlarının en ileri gelenleri olup başda Sadrîâzam Halil Paşa bulunmakta, onu takiben ikinci Vezir Ekmekci-zâde Ahmed, Kubbe vezirlerinden Davud, vezir Nakkaş Hasan, Cıgala-zâde Vezir Mahmud, Kapudan-ı Derya Ali (Güzelce, Çelebi), Baş Defterdar Bâki Paşalar ve Tevki'i Hasan Hükmî, Reisülküttâb Yayıcı-zâde Hamza (bin Mehmed Kemânî), Anadolu Defterdârı Ebu-Bekir, Şikk-ı sâni Defterdârı Yusuf (Kalavun) Efendiler gelmektedir. Bu şâhidlerin son ikisi müteâkiben vezâret rütbesini alıp paşa olmuşlardır.

Mâh-Peyker Sultan'ın insânî yardım maksadiyle yaptığı bu vakf ileride kendisiyle nüfûz mücadelesine girişerek galib gelecek olan gelini Turhan Sultan'a örnek teşkil edecek, hiç bir sahada "vâlide-i muazzama'dan geri kalmak istemeyen bu Vâlide Sultan'ın da aynı mâhiyetde bir vakıf tesis eylemesine yol açacaktır¹⁴.

¹⁴ *Hatice Turhan Sultan Vakıf-nâmesi*, Yeni Câmi' (Süleymaniye) ktb, nr. 150.

Kösem Sultan'ın sâhibi olduğu Eğriboz adasındaki sekiz köyün gelirinden vakf edilen meblâğ ile metnini neşrettığımız vakfiyenin şartları gereğince, hac zamanı su ihtiyâcı için otuz deve tutulacak, bunlardan beşi su tevzi edecek şahısların çadır ve sâir levazımını, yirmibeşi de su taşımağa tahsis edilecekti. Bu işe memur edilen oniki kişinin altısı deveci, altısı saka idi. Bunların zahire tahsisatları da tâyin edilmişti. Bu vakfiyeye göre, su tulumlarının üzerini örtmek ve muhâfaza için otuz keçe ve yüz hasır gibi şeyler de vardı. Yirmi su tulumu, dört kova, altmış okka ip ile sakalara her yıl bir çadır verilecek ve yıllık zahire ihtiyâçları te'min olunacaktı. Ayrıca Mekke ve Medine fukarâsına dağıtılmak üzere ikiyüz kat çamaşır v. s. tevzi edilecekti. Muhtaclara dörtyüz çift ayakkabı verilmesi de yapılacak yardımlar arasında bulunuyordu. Mekke'de Kur'an okuyacak ondokuz kişiye ve iki imama muayyen mikdar tahsisat verilecekti. Medine'de kırk kişiye ve bunların yedekleri yirmibeş kişiye her gün üç ihlâs-ı şerîf ve bir fâtiha okumak için muayyen mikdar para verilecekti. Nihâyet Medine'de sabah ve ikinci vakitlerinde birer cüz okuyacak otuz iki kişiye ve bunlara nezâret edecek nâibü'l-hareme, sermahfel ile imamın seccadesini kaldıran kimseye muayyen tahsisat konmuştu. Kösem Sultan vakfı 6000 sikke-i haseneye bâliğ olup, nâzırı Dârüssa'ade ağası idi.

Vakfiye metni

(1^a) Hezâr sitâyîş-i sipâs-ı bî-kıyas ve bi-şümâr hamd-ı ihlâs-ı esâs-ı kabûl-istinâs bâdi-i mebâdi-i Âlem ve bâni-i mebânî-i âdem hâlik-ı erzâk-ı beşer ü ni'am melik-i kül-i mülk-i mâl olan mâlik-i zi'lcelâl ve'l-kerem ve vâkıf-ı küll-i hâl olan sultân-ı zi' (1^b)l-ı kıdem celle mülkühü ve sultânühü 'amme birrühü ve ihsânühü hazretlerinin cenâb-ı mukaddes ü münezzeherine ki kâffe-i kâinatı nizâm-ı bedî' üzere ibdâ' ve üslûb-ı menî' üzere ihtirâ' edüp her ferdi ferdâniyyet ve uluhiyyetine delil-i zâhir eyledi ve salât-ı salavât-ı vâsilât tuhaf-ı teslimât-ı mütevasılât ol fâtiha-i sûre-i nübüvvet ve hâtıme-i risâle-i risâlet server-i sürûr-ı küll-i ma'sher şefi'-i müşaffa'-i rûz-ı mahşer müstenid-i sened-i ıstifâ Ebu'l-Kâsım (2^a) Hazret-i Muhammed Mustafâ aleyhi's-selâm mâ tala'a's-şemsü ale'l-enâm cenâbına ki eshâb-ı hasenât ve erbâb-ı meberratı levâmî'-i envâr-ı şer'-i mübîn ile sübûl-i sây-i selâmete hidâyet eyledi ve bî-hisâb rahmet-i rabbül-erbâb ol zümre-i âl ü eshâb üzerlerine ki teksîr-i ma'âlim-i hayrât-ı celiyye ve tevfir-i merâsim-i dîn-i ve meberrât-ı 'aliyye bâbin-da her biri cidd-i belîğ ve sa'y-i bî-dirîğ ederler ridvâna'llahu ta'ala aleyhim ecma'in (4^a) Emma ba'd iş bu vesika-i enka-i sahîha-i şer'iyyenün tâlibesi ve hayrât ü hasenâtün sâhibesü sultân-ı a'zam ve hâkân-ı ekrem bâsıtı bisâti'l-'adli ve'l-kerem mâlikü'l-emâneti'l-'uzmâ vârisü'l-hilâfeti'l-kübrâ müstahdimu eshâbi's-seyfi ve'l-kalem müsta'bidü erbâbi't-tabli ve'l-'alem mâlikü memâliki'l-'âlem zıllullahi' (4^b)z-âalîl 'alâ kâffeti'l-ümem kâsirü'l-ekâsire kâhirü'l-kurûm sultânü'l-'arabi ve'l-acemi ve'r-rum melikü'l-berreyni ve'l-bahreyn hâdimü'l-Haremeyni's-şerifeyn e's-sultânü'bnu's-sultân-i's-sultân Ahmed Han a'lâllâhu ta'âlâ a'lâmı saltanatihî ilâ yevmi'd-dîn ve ahkeme ahkâme ma'deletihî an-müteşabihî'n-neshi ve't-temkîn hazretlerinin hasekileri (5^a) olan seyyidetü'l-muhadderât ikli-letü'l-muhaşşenât refi'atü'd-derecât zâtü'l-'ulâ ve's-sa'âdât mihr-i sipîhr-i 'iffet bedr-i evc-i 'ismet dürr-i deryâ-yı devlet ü ikbâl gevher-i kân-ı 'ismet ü iclâl el-muhtassatu bi-inâyeti'l-meliki'l-müste'ân Râbi'atü'd-devrân Fâtimetü'z-zemân 'Â'ışetü'l-evân Mâh-Peyker Sultân dâmet 'iffetühâ (5^b) ve zâdet 'ismetühâ taraf-ı karinü's-şeref-lerinden vakf-ı âti'z-zikri ikrâra ba'dehu nehc-i ma'rûf ve meşrûf üzere da'vây-ı rücû'a hasm-ı câhid-i şer'i mahzarında nehc-i mu'teber-i mer'i üzere Dârü's-sa'âdeti'l-'aliyye ağalarından 'umdetü'l-

havâss ve'l-mukarrebîn kıdvetü eshâbi'l-izzî ve't-temkîn bi'l-fi'l Baş kapu (6^a) oğlanı Mehmed Ağa ibnu Abdilmennân ve İsmâ'il Ağa ibnu 'Abdilhanân şehâdetleriyle şer'ân vekâleti sâbite olan if-tiharü'l-havâssı ve'l-mukarrebîn muhtâru eshâbi'l-izzî ve't-temkîn mu'temedü'l-mülûki ve's-selâtin enisü'l-hazreti'l-'aliyyeti'l-hâkâniyye celisü's-sa'âdeti's-seniyyeti's-sermediyye zû'l-kudreti'l-kâmile ve'l-gurreti's-şâmîle el-mahfûfu bi-sunûfi 'avâtîfi'l-meliki'l-mennân Elhac (6^b) Mustafa Ağa ibnu Abdilhannân¹ hazretleri meclis-i şer'-i şerîf-i râsihü'l-erkân ve mahfil-i dîn-i münîf-i şâmihü'l-bünyânda vakf-ı âti-'z-zikre li-ecli't-tescîl mütevellî² nasb ü ta'yîn olunan fahrü'l-akrân Sefer Ağa ibnu 'Abdilmennân mahzarında bi'l-vekâle ikrâr-ı tâmm ve takrîr-i kelâm edüp müvekkilem vâkife-i mumâileyhâ (7^a) bu dünyây-i denînin firîbine mağrûre olmayup hazret-i Rabb-ı 'iz-zetten alet-i kelimetuhu ve cellet kendüye vâsıl olan 'atâyây-ı ce-liyye ve mevâhib-i 'aliyyeyi *ما عندكم ينفذ وما عند الله باق* hadd ü 'adde imkân olmaduğu ma'lûmu olup mefhûm-ı şerîfi kalblerine münsâk olmağla 'avâtîf-ı aliyye-i sul-tânî ve mevâhib-i seniyye-i hâkânî ber muktazây-ı (7^b) emr-i celilü'l-kadr-i *كأحسن الله إليك* kâffe-i enâm ve cümle hâss u 'âm-ma şâmil olup sultân-ı 'aliyyü's-şân lâ-zalet maâsirehü'l-fâhire zîne-tun li-sahâifî'z-zemân kâsimü'l-kayâsire ve kâhirü'l-kurûm sultânü'l-'arâbi ve'l-'acemi ve'r-rûm hazretleri vâkife-i celitetü's-şân *أسكنها الله الجنة* (8^a) hazretlerine vilâyet-i Rûm-ilinde Eğriboz sancağında vâki' Livadya³ hâssından hibe ve temlik ve mülknâme-i hümâyûn ihsân buyurdıkları Dadi ve Rahove ve *فيله* ve *ديقوز* ve Vathy ve *واديه* ve *اكسرخوره* ve *مارت موژق* ve Granitsa nâm karyeler ki cümlesinin (8^b)hududu sınır-nâme ve mülk-nâmesinde mastûre ve ma'-

¹ 1605 Kasımında Darüssaade ağası olmuştur. 1619 da azledilmiş ve 1622 de sâniyen aynı memuriyete getirilmiştir. 1624 de vefat etmiştir (Fazla bilgi için bk. Ahmed Resmî Ef., *Hamiletü'l-kübera*, Ali Emiri, T. Y. nr. 274).

² Vakıf işlerini idare için, vakfiye şartları ve dinî hükümler dahilinde tayin olunan kimsedir. Mütevelliyi ya vâkif tayin eder veya kadı tayin eder. Vakıfda tasarruf hakkı tamamen mütevelliyeye aittir. Namuslu ve itimada lâyık bir kimse olmasına dikkat edilir (Fazla bilgi için bk. İbnülemin Mahmud Kemal, *Evkâf-ı Hümâyûn Nezâretî'nin tarihçe-i teşkilâtı ve nüzûrân terâcim-i ahvâlî*, İst. 1335, s. 5; Ali Himmet Berki, *Vakıflar*, Ankara 1950, II, s. 98).

³ Yunanistan'da ve Attik yarımadasında ve Atina'nın kuzey-batısında bir kasabadır.

lûmedir şer'-i kavimde istisnâsı lâzım olanlardan gayri ki her birinin hudûdu ma'lûme mesâcid ve ma'âbid ve tarik-ı âmm ve şevâri-i 'izâm ve arâzî-i makâbir ve evkâf ve sâirlerdür vâkife-i sâ-lifetü'l-evsâf *تقبل الله تعالى منها هذه الاوقاف* 'avâtîf-ı 'aliyye-i (9^a) sultâniden ihsân buyrulan mülk-nâme-i hümâyûn mazmûnî üzere kurây-ı mezbûrenin hudûdu dâhilinde olup mülk olan eşyâyı vakf ü tes-bil eylediklerinden sonra hazret-i vâkife-i celiletü's-şân ve cemile-tü'l-'unvân şöyle şart ve beyân buyurdular ki zikr olunan kurânın her sâl hâsıl olan rey' ü nemâsından her sene Şâm-ı şerîfden (9^b) Beytu'llahi'l-harâma müteveccih olan huccâc-ı kirâm ve müslimîn-i zevi'l-ihtirâma sebil için otuz re's deve ücretle tutulup beş re'sine sakkâların çadırı ve sâir esbâbları ve yirmi beş re'sine su tahmil olunup yolda her gün 'atşâna sebil oluna ve selma⁴ develerinden otuz re's deve dahi ücretle tutulup su tahmil oluna ki yollarda su bulunmayıp (10^a) zarûret çekilen mevâzi'de her gün 'atşâna sebil oluna ve on iki nefer kimesne dahi ücretle tutulup altı ne-feri zikr olunan develere deveci ve altı neferi sakkâ ola ve bu neferâtın cümlesinin zahireleri için yedi buçuk şâmî kantâr⁵ bek-simâd ve kifâyet mikdârı birinc ve mercimek ve tarhana ve bul-gur ve yağ ve bekmez ve cübün ve habb-ı rummân ve basal işti-râ oluna ve su tulumların üzerine (10^b) örtmek için otuz kıt'a ke-çe ve atlarına tutmağ için yüz kıt'a hasır ve merammatleri için yirmi kıt'a meşin ve tulumlara su doldurmağ için dört kıt'a koğa ve bir huni ve zemmâl urganı⁶ demekle ma'rûf altmış vakiyye⁷ resen ve altmış 'aded çengâl iştirâ oluna ve sakkâlara her sene bir çadır ve beksimâd ve sâir zahireleri için altı çift garar⁸ (11a) ve bir çift cebbânın sanduk ve tabh-ı ta'am için bir kazgan iş-tirâ oluna ve Mekke-i Mükerreme şerrefeha'llahu ta'âlâ fukarâsına her sene yüz 'aded gömlek ve yüz 'aded 'abâ ve Medine-i Mü-

⁴ Selma, bir kulplu koğa anlamında gelmektedir (bu kelime için bk. Âsım Efendi, *Şam-ı Tercümesi*, İst. 1305, IV, s. 337 vd.).

⁵ Eski ağırlık sisteminde büyük bir ağırlık ölçüsüdür (Fazla bilgi için bk. E. v. Zambaur, *Kantar mad*, *Isl. Ans*; Valter Hinz, *Islamische gewichte und masse*, Göttingen 1955, s. 24).

⁶ Yük urganı demektir.

⁷ Bir ağırlık ölçü birimidir. Vakiyye şeklinde de okunur. Bozulmuş şekli okka diye maruftur (Walter Hinz, *Aynı eser*, s. 24).

⁸ Harar diye bilinen büyük çuvaldır.

nevvere fukarâsına dahi kezâlik yüz 'aded gömlek ve yüz 'aded 'abâ ve yolda muhtâcine tevzi'çün dahi kezâlik yüz 'aded gömlek ve yüz âded 'abâ iştirâ olunup vech-i meşrûh (11^b) üzere muhtâcine tevzi' oluna ve yüz çift içedik⁹ ve başmak¹⁰ dahi iştirâ olunup elli çifti Mekke-i Mükerrreme sulehâsına ve elli çifti Medine-i Münevvere sulehâsına tevzi' oluna ve dört yüz çift pâbuc dahi iştirâ olunup her sene yolda pâ-bürehne olan fukarâya tevzi' oluna ve yollarda yolulup kalan piyâde fukarâyı bir konaktan bir konağa isâl (12^a) için tutulan develere her sene atılmış beş hasene¹¹ ücret verile ve yüz 'aded harcî dülbend ve yüz 'aded 'arakiyye¹² iştirâ olunup her sene yolda fukarânın ser-bürehnelerine tevzi' oluna ve vâkife-i müşârûn-ileyhâ rûh-ı şerîfi için her sene tavâf-ı Beytullahi'l-harâm ve ziyâret-i ravza-i Resûl aleyhi's-selâm eden bir nefer kimesneye elli (12^b) flori¹³ verile ve bu cümle zikr olunan mesârif-e cem'an dört bin hasene sarf oluna eğer fazla kalursa yine fukarâ-i mezbûrenin bu emsâl üzere mesârif-i mühimmelerine sarf oluna ve dahi şart eylediler ki Mekke-i Mükerrreme'de a'kâb-ı salavâtta ağavâtta otuz üç nefer ağa üçer ihlâs-ı şerif ve birer fâtiha-i şerife tilâvet edüp her sene her birlerine onar (13^a) flori verile ve şeyhül-harem üzerlerine nâzır¹⁴ olup cihet-i nezâret yirmi flori verile ve yine Mekke-i Mükerrreme'de ba'de salâti'l-fecr on dokuz nefer kimesne dahi Kur'ân-ı 'azîmden birer cüz'-i şerif tilâvet edüp her birlerine onar flori verile ve hâdim-i zemzem-i şerif olan kimesnelere on hasene verile ve Mekke-i Mükerrreme müşiddlerine (?) otuz hasene (13^b) verile ve iki nefer imâma dahi beşer flori verile ve Medine-i Münevvere'de vâki' suffa ağalarından kırk nefer ağa her

⁹ Üstüne papuç giyilen çedik olmalıdır.

¹⁰ Bir nevi ayakkabı, sandal einsini ifade ettiği halde sonraları umumiyetle pabuca denmiştir (Fazla bilgi için bk. Tayyib Gökbiçin, *Başmak mad., Isl. Ans.*).

¹¹ Sikke-i hasene, para yerine kullanılır bir tabirdir.

¹² Sarıgın üzerine sarıldığı külâhın altına ter çekmesi için giyilen takyedir (Fazla bilgi için bk. W. Björkman, *Sarık mad., Isl. Ans.*).

¹³ Floransa'da basılmış ve üzerine zambak çiçeği resmedilmiş olan altın paradır. Bu isim mahalli darbtan ve üzerindeki çiçekten dolayı verilmiştir. (Fazla bilgi için bk. Eyüp Sabri Paşa, *Mir'âtü'l-haremeyn*, İst. 1304, II, 808; L. Fekete *Die sigâat-Schrift, in der türkischen Finanzverwaltung*, Budapest 1955, I, s. 218).

¹⁴ Mütevellinin işini teftiş etmek için vâkif tarafından tayin edilen kimesedir (Fazla bilgi için bk. Muhammed Ahmed Simsar, *Waqfiyah of Ahmed Paşa*, Philadelphia 1940, s. 182).

gün üçer ihlâs-ı şerif ve birer fâtiha-i şerife tilâvet edüp her birine beher sene onar hasene verile ve yine yedek ağalarından yirmi beş nefer ağa her gün üçer ihlâs-ı şerif ve birer fâtiha-i şerife tilâvet edüp her birine beher sene onar (14^a) hasene verile ve nâibül-hareme otuz hasene cihet-i nezâret verile ve şeyhül-hareme on hasene ve hazinedâr olan ağaya dahi on hasene verile ve yine Medine-i Münevvere'de vakt-i subhda ve 'asrda otuz iki nefer kimesne dahi birer cüz'-i şerif tilâvet edüp her birlerine beher sene onar hasene verile ve nâibül-harem olan kimesne bu zikr olunan eczâ-i (14^b) şerifeye nâzır olup cihet-i nezâret yirmi flori verile ve bir kimesne dahi ser-mahfil¹⁵ ve hâfız-ı eczâ-i merküme ve ve noktavi¹⁶ olup beher sene sekiz hasene verile ve hazret-i Resûl-ekrem sallallahu 'aleyhi ve sellem câmi'-i şerifinde imâmun seccâdesin döşeyüp kaldıran bir kimesneye beş hasene verile ve Medine-i Münevvere müşiddlerine otuz hasene verile ve harem-i (15^a) Ravza-i Mutahhara'da vâki' bi'r-i mâdan âb-keş¹⁷ olan iki kimesneye beşer flori verile ve Medine-i Münevvere mücâvirlerinden¹⁸ on iki mücâvirin yedi neferine onar hasene ve birine dokuz hasene ve dördüne sekizer hasene verile ve Kuds-i şerifde Hazret-i Mûsâ aleyhi's-selâm ravza-i şerifesinde otuz bir nefer kimesne birer cüz'-i şerif tilâvet edüp her birine beher sene (15^b) altışar hasene verile ve eczâ-i merkümeye nâzır olan kimesneye cihet-i nezâret beher sene yirmi hasene verile ve nâzır-ı hasbî hizmet-i Darûs-sa'âde ile müteşerrif olan ağalar ola bu cümle dahi iki bin hasene olup bâlâda zikr olunan dört bin hasene ile cem'an altı bin sikke-i hasene olur deyüp vakf olan eşyâyı bi-cümletihâ sâlifü'z-zikr mütevellî Sefer Ağa'ya teslim edüp anlar dahi tevliyeti hasebi ile (16^a) kurâ-i mezkûreyi kabz ü zabt eylediler deyü ikrâr-ı sahîh-i şer'î ve i'tirâf-ı sarîh-i mer'î ettikten sonra mukirri-merkümü cemi'-i ikrâr-ı meşrûhunda mezbûr Sefer Ağa bi'l-muvâcehe tasdik ve tahkik edüp emr-i vakf tamâm olduktan sonra vekil-i müşârûn-

¹⁵ Bazı câmilerde inşa edilmiş, pâdişâh veya hanedana mensup kimselerin namaz kıldığı yerin temizliğine ve idaresine bakan kimesedir (Fazla bilgi için bk. Muhammed Ahmed Simsar, *Aynı eser*, s. 118, n. 3).

¹⁶ Her halde Kur'anı noktalamakla vazifeli kimse olsa gerek.

¹⁷ Su çeken, suyu bir yerden bir yere götüren kimse (bk. Ziya Şükûn, *Ferheng-i Ziyâ*, İstanbul, 1944, s. 29; F. Steingass, *Persian-English Dictionary*, London, s. 9).

¹⁸ Hac için gidip hacı olduktan sonra orada ikâmet eden kimseye denir (Fazla bilgi için bk. Eyüp Sabri Paşa, *Aynı eser*, I, s. 165).

ileyh hazretleri hilye-i niza' ve cidâle 'atf-ı 'inân-ı makâl edüp müvekkilem Sultân-ı mûmâ-ileyhâ hazretleri eşyâ'-i mesfûreyi (16^b) kemâkân silk-i mülklerine idhâl murâd buyurup İmâm-ı a'zam hümâm-ı akdem ü efram sirâcü'l-ümme muktede'l-eimme kâşif-i estarü'l-hakâyık muvaddihu esrârî'd-dekâyık sultânu serîri'l-ictihâd hüccetü'l-hakk 'alâ kâffeti'l-'ibâd hazret-i Ebi Hanife Nu'mânu'bnü Sâbiti'l-Kûfi وكوني خير الجزاء وكوفي mezheb-i şerifleri üzere vakf-ı mezbûr gayr-ı lâzım olmağın eşyâ'-i merkûme (17^a) vakfiyyetinden bi-hasebi'l-vekâle rucû' etdim mütevellî-i mezbûr kasr-ı yed ile me'mûr olması matlûbumdur dedikde mütevellî-i merkûm dahi bi'l-muvâcehe cevâb-ı ba-savâb verüp eğerçi hâl imâm-ı ma'hûd mezheb-i şerifinde zikr olunan minvâl üzeredür lâkin imameyn-i hümameyn bedreyn-i neyyireyn Ebu Yûsuf Ya'kub el-imâmu's-sâni ve imâm Muhammedu'bnul-Hasani's-Şeybânî hazretleri kâtlarında (17^b) vakf olunup müteveliye teslim olunan eşyâ'-ı vakf lâzım olduğu bî-mirâdur bu takdîrce vakf-ı mezbûrun sıhhat-i vakfiyyeti hilye-i lüzûm ile muhallâ olduğuna binâen bâb-ı rucû' münsedd idüğü mahall-i irtiyâb değildür deyu bu mecele-i celilede mastûr olan vakf-ı mezkûru şer'-i şerif üzere tescile ve bünyân-ı hayr-ı cemîli tekmiile me'mûr olan kıdvetü'l-ulemâi'l-müderrisine' (18^a) l-kirâm muvakki'i-i kitâb-ı müstetâb-ı cenâb-ı fazilet-iktisâblarından hüküm taleb etdikde anlar dahi cânibeynde te'emmül ve merâm-ı ferikaynde tefekkür ve ihtimâm eyledikde 'âlimen bi-tefâsili'l-hilâf fi mesaili'l-evkâf beyne'l-eimmeti'l-eslâfi'l-esrâf vakf-ı mezbûrun sıhhat ve lüzûmuna hükm-i sahîh-i şer'î ve kazâ-i sarîh-i mer'î eyledi. Min ba'd naks u nakzına mecâl muhâl ve ibtâl ü ihlâlî mümteni'ü'(18^b)l-ihtimâl oldu. فن بدله بعدما سمعه فأما أنه على

الذين يدلونه ان الله سميع عليم واجر الواقفة على الحى الجواد الكريم جرى ذلك وحرر في أوائل المحرم الحرام من شهر سنة ست و عشرين والف.

Şuhûdü'l-hâl

ماهو المحرر في هذه المسطور اطلمت بها بلا نقصان وقصور
وأنا الواثق بالملك الجميل خليل باشا

المأمور بخدمة الوزارة العظمى¹⁹
ماهو المسطور في هذا المنشور وقع عندي خالياً عن القصور
وأنا الفقير أحمد باشا الوزير الثاني²⁰
ما سطر في هذا الكتاب محقق بلا شبهة و ارتياب
وأنا عبدالودود داود باشا الوزير²¹
ما حرر في هذا الوثيقة وقع عندي على نهج الحقيقة
وأنا الفقير حسن باشا الوزير²²
وأنا أيضاً شاهد بها الفقير الى ربه الملك الودود
محمود باشا الوزير²³
وأنا شاهد بحقيقة هذا الصحيفة
على باشا الوزير والقبودان²⁴
ما ذكر في الكتاب صح عندي بلا ارتياب كتبه الفقير
عبدالباقى بن أبى الوفا الموكل على الخزان السلطانية²⁵
لازالت معمورة بالغايات الربانية
مازبر في الوثيقة صح عندي على الحقيقة كتبه العبد
حسن بن محمد التوقيى الشهرى بحكمى²⁶

¹⁹ İki defa Sadriâzam olduktan sonra 1039 senesinde bu makamdan azledilen Halil Paşa.

²⁰ 1026 da beklediği sadâret kendisine verilmediğinden müteessir olarak vefât eden Ekmekci-zâde Ahmed Paşa.

²¹ Vakfiyenin yapıldığı tarihte vezir bulunan Bosnalı Kara Davud Paşa olup idâmı 1032.

²² Bir müddet Sadâret kaymakamlığında ve Kubbe vezirliğinde bulunduktan sonra Ramazan 1032 de vefât eden Nakkaş Hasan Paşa.

²³ Bu vakfiyenin tanzimi sırasında Kubbe veziri bulunan Cigala-zâde Vezir Mahmud Paşa.

²⁴ Kapudân-ı deryalıkta ve Sadârette bulunduktan sonra 15 Rebi'ülâhîr 1030 da vefât eden İstanköylü Güzelce Ali Paşa.

²⁵ Baş-defterdar Abdülbâki Paşa, vefâtı 1036.

²⁶ Vakfiye tanzim edilirken Nişancı bulunan Hasan Hükmî Efendi (Bu zat için bk. Çetin Derin, XVII. asır Nişancıları, lisans tezi, Ed. Fak. Tarih Semineri Kitaplığı, nr. 520).

هذا كذلك وأنا اشهد بذلك نفعه الفقير
 الى الله الملك الوهاب حمزة بن محمد كجاني
 بخدمت رياست الكتاب²⁷
 و أنا شاهد بحقيقة هذه الصحيفة
 ابوبكر دفتردار آناطولى²⁸
 و اشاهد بهذا حرره الخفير يوسف
 دفتردار شق ثانی²⁹

²⁷ 1025 de dördüncü defa Reisülküttâb olan Yayıcı-zâde Hamza Efendi, Vefâtı 1032.

²⁸ Aslen Manisalı olup Küçük ve Orta defterdarlıkta, 1036 da Darphâne, nezâretinde, sonra vezirlikle Sadâret kaymakamlığında bulunan Ebubekir Paşa; idâmı Rebiü'lâhir 1039.

²⁹ Mâliyeden yetişip Şikk-ı evvel defterdarlığında ve Maraş vâilliğinde bulunduğundan sonra 1032 senesinde Abaza Mehmed Paşa tarafından öldürülen Kalavun Yusuf Paşa.